

מסכת שבועות

פרק שבועות שתיים

המשנה הראשונה מתחילה בביאור שבועת ביטוי על ארבעת אופניה, ובהמשכה מביא התנא עוד מספר ענינים שגם בהם יש ארבעה אופנים, שנים המבוארים בתורה, ושנים הנלמדים מריבוי.

מתניתין:

א. **שבועות** ביטוי, הן **שתיים** המפורשות בתורה, בפרשת ויקרא, שהן שתי השבועות לעתיד, שאעשה או שלא אעשה, **שהן ארבע**, בצירוף שתי שבועות על העבר, שעשיתי או שלא עשיתי, שהן נלמדות מריבוי הכתוב, אך אינן מפורשות בתורה.

ב. אדם החוטא בשגגה בעוון של טומאת מקדש וקדשיו, דהיינו, שהיה טמא, ואכל בשר קרבן, או שנכנס למקדש בהיותו טמא, חייב להביא קרבן על שגגתו. אלא שיש חידוש בשגגת חטא זה, שאינו בשאר החטאים, שאינו חייב קרבן על שגגתו אלא אם קדמה לו ידיעה שהיתה מונעת אותו מלחטוא. כגון, אם בתחילה ידע מטומאתו, ולאחר מכן נעלמה ממנו ידיעה זאת, ומכח העלם ידיעת הטומאה שהיתה לו מתחילה, הוא חטא בטומאת מקדש וקדשיו. אך אם לא ידע כלל מטומאתו, ולכן שגג ועבר על טומאת מקדש וקדשיו, הוא פטור מקרבן.

ידיעות הטומאה,⁽¹⁾ אשר העלם ידיעתן

ב-א "שבועת ביטוי" היא השבועה האמורה בתורה בפרשת ויקרא "נפש כי תשבע לבטא בשפתיים – להרע או להיטיב".

הנשבע לשקר שבועת ביטוי במזיד, לוקה. ובשוגג, חייב קרבן חטאת [הנקרא קרבן "עולה ויורד", ומשום שהעשיר מביא כשבה או שעירה, העני מביא עוף, והדל יוצא ידי חובה בקרבן מנחה גרידא].

שבועת ביטוי מתחלקת לארבעה אופנים: שני אופנים בהם נשבע אדם שבועה לעתיד, ושני אופנים בהם נשבע האדם על העבר.

שתי השבועות לעתיד הן – שבועה שאעשה דבר מה, או שבועה שלא אעשה.

ואילו שתי השבועות על העבר הן – שבועה שעשיתי דבר מה, או שבועה שלא עשיתי.

שני האופנים בשבועת ביטוי לעתיד מפורשים בתורה [להרע" – שלא אעשה, "ולהיטיב" – שאעשה], ואילו שני האופנים לשעבר נלמדים מריבוי הכתוב. ולכן מוגדרים ארבעת האופנים של שבועת הביטוי כ"שתיים שהן ארבע", דהיינו, שתי השבועות לעתיד המפורשות במקרא, שהן ארבע, בצירוף שתי השבועות על העבר הנלמדות מריבוי הכתוב אך לא נאמרו במפורש.

1. התוס' מבאר שנקט התנא בלשונו "ידיעות הטומאה" ולא "העלמות הטומאה", על אף

שהיה מתחילה, מחייב את אדם טמא שאכל בשר קודש, או שנכנס למקדש בהיותו טמא, בקרבן חטאת יחיד, הן שתיים המבוארות בתורה, "נפש אשר תגע בכל דבר טמא... ונעלם ממנו, והוא ידע ואשם", מלמד הכתוב על אדם שנטמא, וידע מטומאתו, ולאחר מכן נשכחה ונעלמה ממנו ידיעתו אודות טומאתו, ואז חטא באחד משני האופנים, שאכל בשר קודש, או שנכנס למקדש כשהוא טמא, ושוב חזר ונזכר שהוא טמא [ונודע לו שחטא באוכלו בשר קודש או בהכנסו למקדש בטומאה], הרי הוא חייב בקרבן חטאת יחיד [עולה ויורד].

ג. יציאות השבת [מלאכות הוצאה מרשות לרשות בשבת], הן שתיים המבוארות בתורה: הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים כאשר האדם המוציא עומד ברשות היחיד, או כאשר הוא עומד ברשות הרבים. ושתיהן נלמדות מהפסוק בפרשת ויקהל "ויצו משה ויעבירו קול במחנה — איש ואשה אל יעשו

שהעיקר החיוב הוא על ההעלמה ולא על הידיעה, לפי המבואר לקמן בדף יד ב, שהתנא נקט את החידוש של שתי הידיעות מלפני ההעלמה, שהן חידוש בטומאת מקדש וקדשיו, שאינו בשאר החטאות. או, לפי לשון אחרת בגמרא, נקט התנא את שתי הידיעות האחרונות, שהן המחייבות קרבן.

יש לדון, האם בלי הידיעה שחטא, אין כלל חיוב חטאת, או שהחיוב קיים, אלא שהוא תנאי בהבאת הקרבן, שאין להביא קרבן חטאת ללא ידיעה החטא, ואם יביא, הרי הוא מביא חולין בעזרה, ויסוד הדין יתבאר להלן [בהערה בדף ד].

ומצינו שנחלקו הפוסקים האם לאחר אמירת פרשת קרבן חטאת, רשאי אדם לומר "יהי רצון שאם אני חייב חטאת, תהא קריאתי מקובלת כאילו הקרבתי חטאת", כאשר הוא מסופק אם הוא חייב חטאת.

השו"ע [או"ח א ז] כתב שלא יאמר זאת [כשם שאומר אחר קריאת פרשת עולה או שלמים], כיון שחטאת אינה באה בנדבה, וכל זמן שאינו יודע שחטא, אינו חייב בה [עיי' במגן

אברהם]. ואילו הב"ח והמהרש"ל כתבו שיכול לאומרה דרך תנאי, שאם חטא, תעלה קריאתו כחטאת.

והמגן אברהם תמה, הרי כל זמן שהוא אינו יודע בודאי שחטא, הרי ודאי הוא שאינו חייב בה?! ותירץ המשכנות יעקב, שכל החיסרון באי הידיעה אינו בעצם החיוב קרבן, אלא שכל זמן שאינו יודע שחטא אינו יכול להביאו, ואם יביאו, ייחשב הדבר כמביא חולין בעזרה. אבל אין זה נוגע לאמירת פרשת חטאת, שהיא באה לכפר על חיוב חטאת, וחיוב זה קיים גם כשאינו יודע מחטאו.

וטוען המשכנות יעקב, שזו היא שיטת רבי שמעון במסכת כריתות [כג א], הסובר ששני אנשים שאחד מהם חייב חטאת, ואין יודעים מי משניהם חייב, יכולים להביא קרבן חטאת אחד, ולהתנות שהוא יעלה לחובתו של האחד מביניהם, לאותו שחייב בו. ובמקרה הזה, הרי אין אף אחד מהשניים יודע שהוא חטא בודאי. ומוכת, שדי לנו שהקרבן יוקרב בודאי על חטא [ממה נפשך], ולא יהיה חולין בעזרה, ואין צורך בידיעת החטא בודאי כדי שיהיה חיוב קרבן.

עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא", ואמרו חז"ל [במסכת שבת צו ב], שהכרוז היה מכריז: אל תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים!

שהן ארבע, שלמדו חכמים מכאן על מי שמכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, שדינו כמוציא. וגם להכנסה יש שני אופנים: כאשר המכניס עומד ברשות הרבים, וכאשר המכניס עומד ברשות היחיד.⁽²⁾

ד. **מראות נגיעים** המטמאים את המצורע, ומחייבים אותו קרבן כשנטהר, **הן שנים** האמורות בתורה, בהרת ושאת, **שהן ארבע** בצירוף שתי תולדותיהן, תולדת הבהרת ותולדת השאת שאינן מפורשות בתורה אלא נלמדות מהמילה "ספחת".

מכאן ואילך מבאר התנא את דין "ידיעות הטומאה":

הקרבנות הבאים לכפר על חטא טומאת מקדש וקדשיו [דהיינו: כניסה למקדש בטומאה, או אכילת בשר קדשים בטומאה] מתחלקים לקרבן יחיד ולקרבנות ציבור.

היחיד חייב להביא קרבן רק אם נתמלאו כל שלשת התנאים:

א. ידיעה לפני החטא.

ב. העלמה בשעת החטא.

ג. ידיעה אחרי החטא.

אבל, אם חסר אחד משלשת התנאים האלה אין היחיד יכול להתכפר בקרבן יחיד, אלא הוא מתכפר בקרבנות הציבור הבאים לכפר על החוטאים בטומאת מקדש וקדשיו.

קרבנות הציבור הם שעירי החטאת, הקרבים בראש חודש, בשלשת הרגלים, בראש השנה, וביום הכיפורים.

בתחילה מבארת המשנה את האופן שבו מתכפר היחיד בקרבן יחיד, ולאחר מכן מביאה המשנה מחלוקת תנאים כיצד מכפרים קרבנות הציבור.

את שיש בה, את שלשת התנאים: א. **ידיעה** בתחילה, לפני שחטא, שהוא טמא. ב. **ידיעה בסוף**, שנזכר לאחר שחטא שאכל בשר קודש או נכנס למקדש בטומאה. ג. **העלם בינתיים**, שבין הידיעה בתחילה לבין ההיזכרות בסוף, היה פרק זמן שנעלמה ממנו טומאתו, ומחמת אותו העלם הידיעה הוא חטא בטומאת מקדש וקדשיו, הרי זה חייב ומתכפר בקרבן חטאת יחיד **עולה** ויורד.

אבל, אם חסר אחד משלשת התנאים, הרי הוא מתכפר בקרבנות הציבור הבאים לכפר על מי שלא היתה לו ידיעה בתחילה, ועל מי שלא היתה לו ידיעה בסוף [שאינו מביא קרבן יחיד משום שאינו זוכר עתה את החטא], ועל מי שלא היתה לו ידיעה כלל לא בתחילה ולא בסוף.

כמו כן, מכפרים שעירי החטאת של ציבור גם על אדם טהור שאכל בשר קודש טמא [משום שנעלמה ממנו טומאת הבשר], שאינו חייב בקרבן יחיד, אך הוא זקוק לכפרה של קרבנות הציבור.

אלא, שנחלקו תנאים על איזה אופן של חסרון ידיעה מכפר כל אחד מהשעירים.

2. התוס' תמהו, מהו החילוק בין עני לבעל הבית, והרי שניהם עושים את אותה פעולה, של

לחטא באופן הזה, לעולם לא תהיה לו כפרה בקרבן יחיד.

ומנין לנו שהשעיר החיצון בא לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, והרי כפרה זאת נאמרה רק בשעיר הפנימי? — משום שנאמר בשעיר החיצון [במדבר כט] "ושעיר אחד חטאת, מלבד חטאת הכיפורים". הקיש הכתוב את השעיר החיצון לפנימי, ללמדך על מה שזה מכפר, זה מכפר! ומההיקש הזה יש גם ללמוד — מה השעיר הפנימי, אין מכפר אלא על דבר שיש בה, לפחות, ידיעה אחת [בתחילה]. אף השעיר החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה, לפחות ידיעה אחת, [אלא שידעה זאת צריכה להיות בסוף]!

ג. אבל, על טומאה שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, שלא נודע לו מעולם על טומאתו, לא לפני החטא ולא לאחריו, אין הוא מתכפר בשעירי יום הכיפורים, אלא שעירי הרגלים, ושעירי ראשי הודשים, מכפרים עליו — דברי רבי יהודה.

רבי שמעון אומר: שעירי הרגלים מכפרין, רק הם בלבד מכפרים על טמא שאכל בשר קודש או נכנס למקדש. אבל לא שעירי ראשי הודשים, שאינם באים לצורך הכפרה הזאת. ועל מה שעירי ראשי הודשים מכפרין

ותחילה מבארת המשנה את דעתו של רבי יהודה:

א. אם יש בה בטומאה ידיעה בתחילה, שלפני שחטא ידע שהוא טמא, ולאחר מכן נשכחה ונעלמה ממנו ידיעת הטומאה, ואכל בשר קודש או נכנס למקדש, ואין בה ידיעה בסוף, שלא נזכר בטומאתו, ולפיכך לא נודע לו שחטא, והרי הוא זקוק לכפרה שתגן עליו מהעונש — דמו של שעיר יום הכיפורים הנעשה בפנים [שהכהן הגדול מזה אותו לפני ולפנים בבית קודש הקדשים, ובהיכל ממול לפרוכת], ובצירוף כפרת עיצומו של יום הכיפורים, תולה לו להגן עליו מהיסורים,⁽³⁾ עד שיודע לו מחטאו, ויביא קרבן חטאת יחיד, בעולה ובירוד.

ב. ואם אין בה, בטומאה, ידיעה בתחילה, שלא ידע כלל שנטמא לפני החטא, שאז אינו חייב ואינו מתכפר בקרבן יחיד [שהרי חסר אחד משלשת התנאים לחיוב קרבן יחיד — ידיעה בתחילה!] אבל יש בה ידיעה בסוף, שלאחר שאכל את בשר הקודש או נכנס למקדש נודע לו שהיה טמא באותה שעה — דמו של שעיר יום הכיפורים הנעשה בחוץ [והוא השעיר הבא בתור קרבן מוסף של יום הכיפורים], שמתן דמו הוא על מזבח החיצון, ובצירוף כפרת עיצומו של יום הכיפורים, מכפר עליו לגמרי, שהרי

בחטאו, צריך את יום הכיפורים והשעיר הנעשה בפנים כדי שיתלו לו, להגין עליו מהיסורים, אף על פי שאינו יודע מחטאו, ואינו חייב עתה להביא קרבן חטאת יחיד, כיון שכל השוגגין צריכים כפרה לכשיודע להם מהחטא, מוכח שקודם ידיעה, ענושים הם!

הכנסה או הוצאה, ומדוע מנה אותם התנא כל אחד לחוד? והביאו התוס' בשם רבינו תם, שהיות ומלאכת הוצאה נחשבת ל"מלאכה גרועה", שאין בה כל עשיה בחפץ עצמו מלבד שינוי מקומו, לכן צריך להזכיר כל פרט בחיובה.

3. רש"י מבאר, כי אדם שחטא ואין לו ידיעה